

EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-iknál 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. intézendők.

Evangeliumi-e a Protestáns evangeliumi Lap? (Egyházi lapirodalmunk.)

Ballagi Mór szerkesztő ur lapja ez évi első számában rövid áttekintést szentel az 1875. évi egyházi mozgalmakra s azok között a „Protestáns evangeliumi Lap“-ról az ő szokásos nyelvezetével megemlékezik, megtagadva e Laptól az evangeliumiságot. Nem tehetem azt, hogy Ballagi ur e terhes ítéletét figyelmen kívül hagyjam. Ép ezért előveszem az Evangeliumi Lap 1875. évi folyamát s megvizsgálom, vajjon megfelelt-e nevezetének, vagyis az öltözet csakugyan evangeliumi türelmet és szeretetet takarogatott-e? Mielőtt azonban ezt tennem definiálom az „evangeliumiságot“, vagyis elmondom rövid nézetemet mit értek evangeliumi nevezet alatt.

Evangeliuminak nevezhető az az ember, ki át van hatva Krisztus szellemétől. Evangeliuminak nevezhető az a mű, mely Krisztus tudományát terjeszti a biblia álláspontján.

A keresztyén vallás legtevékenyebb evangeliumistája Pál, érthetően és elég világosan élénk tünteti annak magyarázatát mit értsünk „Evangeliumi“ nevezet alatt. Ő rettenthetlen bátorsággal állott Krisztus mellett, meg volt arról győződve, hogy a krisztusi tan képes az emberiséget elvezetni a szellemi és anyagi jóléthez, sőt arról is meg volt győződve, hogy egyedül ez az a tudomány, mely hivatva van a különféle érdekek által elválasztott emberiséget egyesíteni. E meggyőződés hitté, a hit benne lélekké vált s úgy lőn ő „Evangeliumi v. á.“ — Műve, mely örök fénylő igazság, tudományos, érthető s megdönthetetlen érvekkel a keresztyén vallás egyik bástyájává lett s reá van téve az „Evangeliumi“ jel.

Im tehát úgy az egyén mint annak műve lehet evangeliumi, ha az a Krisztus istenségétől áthatva, a keresztyén vallás kitartó munkásává avatja fel magát. És én, ezen elvből indulva ki, bátran azt mondom Ballagi urral szembe, hogy úgy a prot. evang. Lap munk-

kása, mint művek — a Lap, a nevezettnek — a mennyire a véges létezésű embertől kívánhatjuk — eleget tettek s róluk Ballagi ur vádja visszapattan mint golyó a márvány kőről.

Valamely felekezetnek tagja vagyok először keresztség által; azután pedig öngondolkodásom útján nyert azon eredmény által, miszerint meg vagyok győződve arról: hogy a létező felekezetek között az én egyházamban találok meg legtisztábban Krisztus tudományát, vagyis: hitem az, hogy egyházunkban a Krisztus szelleme él és igazgat. Így tehát midőn hitem által megkereszteltetve leszek egyházamnak, felekezetemnek tagja s mint ilyen a mellett elkövetni mindent kész vagyok, hogy fennálljon, terjedjen, Krisztus tudományát, szellemét terjesztem, evangeliumi életű és működésű keresztyén lettem.

Ily nézetből indulva ki vizsgáljuk meg röviden e Lap mult évi folyamát.

A lap programja evangeliumi, mit a szabadság, testvériség és tökéletesedés iránti rokonszenve tanusít.

A debreczeni theol. tanárok hittani állása evangeliumi, benne megtaláljuk a Krisztus élő szellemét a biblia támogatását s felekezetünknek Krisztus tudományán felépült hitelveit.

„Tudomány nélkül elvész a nép“ ezért munkára kél az iskolaügy mellett. Ernyedetlenül munkálja a tudomány terét s nem személyeskedő, de az ügy nagyszerűségétől átértett cikkekkkel működik.

A biblia álláspontjára lépve küzd a materialistákkal, atheistákkal, nemtelen támadókkal s e tekintetben az Evangeliumi munkásság legmagasabb fokára lép a Lap.

Keresztyéni szelidséggel szégyeníti meg a csufolkodókat és rakoncátlan reformereket, a kigunyolt és nevetségessé aljasított vallásos igazságokat védelmezi.

Evangeliumi határozottsággal körvonalozza a lelkiismeret szabadságát, az egyház hivatását s az Ur szolgáinak kötelességét.

Apostoli szelidség s ünnepélyes érzelem közt nyilat-

koznak az egyház oszlop férjai, e Lap evangyéliomi irányáról tevén tanúságot.

Egy szóval a legszigorubb bonczolgatás után e Lap működését összehasonlítva az ősi időkben élt egyházi atyák lélek emelő munkásságával, mit kifejtettek a Krisztus anyaszentegyháza mellett, azt kell kijelentenünk, hogy a „Protestáns evangyéliomi Lap az evangyéliomi elveknek, Krisztus tudományában tudunkra adott általános igazságoknak napszámosa. Hogy kemény kifejezésekkel illeti felekezettünk, tehát Krisztus ellenségeit; óh! ez is evangyéliomi működés, Krisztus korbácsot is használt.

Se hideg, se meleg érzellemmel az egyházat szolgálni nem lehet. Itt határozottság, teljes odaadás szükséges, csak így küzdhetők le a mammon fiai, csak így nyerhet győzelmet az önzetlen tiszta akarat, az evangyéliomi élet. Visszatartom tehát Ballagi ur vádját, sőt lelki nyugalommal tekintünk Lapunk működésére s erős hitem az, hogy Ballagi ur elveszi méltó jutalmát hanyat-homlok rohanásának, az ujság utáni kapkodásának s egyházunk életfáján ejtett sebeknek. — Az evangyéliomi erő minket felemel. — Ballagi urnak is szól ez a szózat:

„Térjete meg.“

V e r i t a s .

Az emberi nemes és nemtelen szenvedély.

Az ember a legnemesebb és leghatalmasabb, de egyszersmind ha emberi rendeltetéséről, magasztos céljáról, az élő hit főszeménny tárgyaról az Istenről megfejtkezik, a legönzöb, legaljasabb és leggyávabb teremtése az Istennek.

Mint nemes szívvel, józan észszel és szabadakarattal bíró hatalmas lény előtt, hódol a tűz, víz, lég, a természet szerves és szervezeten teremténye, isteni kegyelemmel művészi kezében ezer meg ezer alakot ölt az anyag, agyában szülemlik ezer magasztos eszme, dicső képzelet és fenséges gondolat; szívében az isteni kijelentés által a legszentebb és legboldogítóbb érzemény; — de egyszersmind ha szentségtelen kézzel, hitetlen vakmerő észszel letépte önmagáról az Istenképét, hasonlatosságát, ha cselekvényeiben egyedül az állatiasság jellegét viseli magán, — ha elvesztvén józan eszét, elfojtván szíve érzését, kitépvén kebléből erkölcsi vallásos hitéletét, fékezhetlen vad indulatának rabja, a legaljasabb és legnyomorultabb teremtés.

Az emberi kebel egy beláthatlan és kiaknázhatlan mély tenger, mely drága gyöngyszemet, vészes szirtet és hullámot rejt magában; menyország vagy pokol, melyben örök mosolygó tavasz rózsás színben virul vagy sötét rémkép honol.

Az érzelem, a kedély világa megmérhetlen. — A

szívben, a nemes és dicső vágy, az erős vonzalom vagy hajlam, a szeretet és gyűlölet, az erény és bűn, az öröm és fájdalom, a szilárd akarat és gyáva lemondás, a remény és kétségbeesés a hit és hitetlenség, a nemes és nemtelen szenvedély, — mind a kedély hullámaiként vagy örvényeiként tűnnek fel.

A szenvedély önkényes zsarnoka, kérlelhetlen ellensége a szabad akaratnak.

De lássuk miképen uralkodik vagy működik a nemes és nemtelen szenvedély az emberben és ember által?

A nemes szenvedély leginkább megdicsőíti magát Krisztus által a szeretetben: a hon-, vallás- és család szeretetben. — Kinek szívében, keblében e három eszménykép iránti szeretet szent érzete, lángra gyult, az kiolthatlanul égni fog mindaddig, míg élete fáklyája végképen ki nem alszik.

Az ilyen nemes szenvedély érzelve, nem ismer önzést, csalást és meghasonlást, hanem önfeláldozást vagy önmegtagadást, életet vagy halált.

A honszerető, ki szívet, eszét, vagyonát, életét, mindenét honának, nemzetének szentel, önként feláldozá, megdicsőíté magát nemes szenvedélye által a honszeretben.

Temetkezés alkalmával láttam én igen nagyon szerető élettársat, kinek szíve megszakadt kedvese koporsóján. S miként szerethetett ez? A leglángolóbban, mert az ily szeretet, ha veszve látja szerelme tárgyát, elvesztve érzi mindenét, mi e világhoz csatolá.

Az ilyennek, ha lelke mély gyászt ölt magára, talán még a menyben sem veti le.

Nemes szenvedély az, a mi a művészet világához köti az embert, — kinek szívében a művészet oltárán áldozat lángja ég, az az ember, legnemesebb szenvedélye által elérte emberi célját, magasztos rendeltetését. Óh, a ki a valódi művészet tündérvilágában járt, kelt, nyomot hagyott hátra maga után; — ki keblét hite Istenének szentel, az nem halt meg örökre, él az élők ajakán és szívében, a nemzet életében és történetében!

Az emberi szív örömmek és bának tanyája, erénynek és bűnnek fészke. A tiszta szív, az eszményített szépet, az istenit, magasztos érzellemmel, hittel, reménnyel és szeretettel öleli magához; míg a megromlott szív, a legszentebb érzeményt eltaszítja magától és önkezével ássa meg saját boldogsága sirját, ledönti hite reménye várát.

A nemtelen szenvedélyek között, legrutabb és legveszélyesebb szenvedély: a kék, pénzvágy, ital és kártyaszüség, kit e négy szenvedély közül csak egy is tulterhelt hálójába ejtett, a hazára, egyházra, családra, társadalomra és önmagára veszve van menthetlenül, mert ez égő szenvedély külön vagy együtt, mind erkölcsi, szellemi, mind anyagi, vagyoni tekintetben tönkre teszi.

Láttatok-e feldult, elhervadt arcokat, örvöngő mosolyt eltorzult hitetlen ajkakon; rozzant asztal mellett szív nélkül, pusztán hideg számitó észszel virasztó sötét alakokat, árnyképeket, nyereszkedő, pénzért sovárgó kéjenczeket, kiknek kezükben reszket a pohár, a pénz, a kártya, a szenvedély uralma miatt?

Láttatok-e korán elhullt virágot, a virág felett hulló könyveket; koldusbotra jutott családokat, melyeket a hiúság, nagyravágyás ördöge, divat kísértete, csábszerelme, a jólét, meglegedés, boldogság paradicsomából, a magas mennyországból minden hit, remény, vigasz nélkül, — a pokolba, az inség és nyomor hazájába vagy a halál karjai közé taszított?

Nem rajzolom tovább a társas életben: az anyaszentegyház kebelében, a családi körben, saját szívünkben, észvilágunkban a mennyország angyalát, a nemes szenvedélyt, sem a sötét pokol ördögét a nemtelen szenvedélyt, mint legnagyobb kísértőt, átkát a szenvedő emberiségnek.

Vigyázzatok és imádkozzatok az ur Jézus Krisztus nevében, hogy a nemtelen szenvedélyek által kísértetbe ne essetek!

B o d n á r J á n o s
k. szentmártoni ev. ref. lelkész.

K Ö N Y V I S M E R T E T É S.

Laveleye röpirata s Gladstone levele „a protestantismus és a catholicismus“-ról.

A „Revue de Belgique“ (Brüsselen) múlt év januári füzetében Laveleye Emiltől a lüttichi egyetemen a nemzetgazdaság tanárától egy társadalmi tanulmány jelent meg ily cím alatt „a protestantismus és catholicismus viszonyitva a népek jóléte és szabadságához.“ Nem sokára mint külön lenyomat adattott ki. Lefordított angolra, s ezt valamint a röpiratot jeleztük mi is Lapunk múlt évi 34. számában a 312. lapon. — Még ugyanazon évben kiadott németül; népkiadásban terjesztett Franciaországban, s eddigelé 30,000 példány kelt el. Hollandia, Portugallia, Brasilia, északamerikai Államok nyelvén s népei közt is számos példányokban adattott ki. Itt az idő, hogy magyar közönségünk is birja azt, e végre maga a szerző örömmel adta beleegyezését. *) Laveleye ur a magyar közönség előtt is ismeretes Deák Ferenczről irt tanulmányáról, mely Európa mivelt nemzetei előtt még ismertebbé tette hazánk nagy férfit; e műve magyarul is megjelent. Laveleye mint jogtanár, több tudós társaságok tagja, korunk egyik legnagyobb kérdését, a vallás befolyását a nemzetek szabadsága és jólétére, vette részrehajlatlan tanulmány-tárgyul, tette ezt szigoruan tudományos észleletek, tények alapján. A mű nagy hatást tett mindenfelé s nem csak egyházi, de politikai körökben a gondolkodásra új mezőt nyitott. A jövő, Európa jövője megoldásához, a fő kulcsot felmutatá; a mely állam e kulcsot tengerbe dobja, vagy álkulcsal cseréli fel: szomorú végzetnek sietend ölébe.

Ismerkedjünk meg a nagyon fontos röpirat tartalmával, emeljük ki belőle azon velős eszméket, melyek az igazolt tények roppant súlyával zúznak vagy emelnek. Bár politikai sajtónk vezetői, s állam férfiaink is kiváló figyelemre méltatnák Laveleye tanulmányát, mint méltatják a mivelt népek nagy állam-emberei.

*) Laveleye ur levelemre intézett válaszában, Lüttichből febr. 27-ről írja „C' est avec la plus vive satisfaction que j' apprends votre dessein de faire paraître une traduction de mon écrit“ stb.

tatnák Laveleye tanulmányát, mint méltatják a mivelt népek nagy állam-emberei.

Szerző az I. c z i k k b e n általános szempontokból veti össze a protestáns és katolikus népek fejlődését. A latin és katolikus népek kevésbé gyors haladását nem a vérnek, faj-természetnek, de a hitvallásnak tulajdonítja. A skót és ír nép egy eredetű, mindkettő angol hatóság alatt áll, a reformációig Irhon műveltebb volt Skótzsiánál; amaz maradt katolikus, s maradt szegény, izgatott, s magától felemelkedni nem képes; — a skót elfogadta a protestantismust és Macaulay szerint Angliát is tulszárnyalja legtöbb tekintetben. Schweicz latin fajú protestánsai Genf, Neuchatel, Vaud kantonokban minden téren előhaladtak; német fajú katolikusainál Lucern, Felső Vallis stb. kantonokban épen az ellenkezőt találjuk: „valóban a vallás s nem a népfajiság oka az előbbieknél fensőbbségének.“

Ipar és vagyon terén is a protestánsoké a fölény. Az angol 3 százalékos közpapirok 92-ön állanak, a francziák 60-an; a holland, porosz, dán, svéd értékpapirok egyenlő (al pari) fokon jeleztenek, ausztria, olasz, spanyol és portugál országban 30—50-ig szállnak le. Anglia és Franciaország sorsa a XVI. századtól kezdett nagyban eltérni egymástól, midőn a puritánok leverték a Stuártokat, XIV. Lajos pedig kiüzte a protestánsokat, az ipar képviselőit s a szabadság hordnokait. A reformáció erőt adott azon országoknak, melyek elfogadták. Németalföld ellenállni tudott Spanyolországban, midőn ez mondhatni Európát kezében tartá, s lerázva a spanyol igát hajóival elboritá a világ tengereit. Svédhon Gusztáv Adolfjával leverte Ausztriát s megmenté a reformációt a continensen. Anglia jelenleg a tengerek királynéja. Egy pár század mulva Amerika, Dél-Afrika, Australia az eretnek angol-szász fajú, Ázsia a szakadár szláv fajú leend. Róma alattvalói gyarmatosítani képtelenek, terjeszkedő hatalmuk nincs; multjok ragyogó, jövőjük nyugtalanító. Franciaország balsorsának oka az ultramontanizmusban van. Itália és Belgium látszatra szerencsésebbek, de a mélyen látó fők nincsenek megnyugtató a jövő felől. Az állam és egyház teljes függetlenítése már is kezdi teremni keserű gyümölcsét Belgiumban. Itáliában csak most kezd lépni a politikai küzdterre a papság s jezsuita elem, a római eszmék és ujkori miveltség össze nem férése ott is előtörrend végzetesen nem sokára.

Kétszáz év előtt az előny minden téren a katolikus államoké volt, ma az eretnekeknek nevezett nemzetek kezében van az. A nemzetek fejlődésének jobban kedvez a protestantismus. — Belviszállyok kitörése nem hátráltatja a haladást a protestáns országokban, a katolikus hatalmak erejét a forradalmak és visszavonások kötik le és tartóztatják.

A II. s z a k a s z a tanultság, miveltség és s z e l l e m i é l e t e t veszi vizsgálat alá, ez levén a jólét és szabadság forrása. — Ma már a felvilágosodás a haladás feltétele, a munka és az értelem felhasználása által értékesedik. Erre a nevelés, oktatás az elengedhetlen. Szabad állam a nevelés-oktatást nem nélkülözheti, különben eltörpül... Elemi oktatás terén — hasonlíthatlanul előbb vannak a prot. államok. A reformáció egy k ö n y v e n, a biblián, alapszik, a reformáció hiveinek hát meg kell tanulni olvasni. Luther szerint Isten egyik parancsa: tanítani a gyermekeket; a népnevelés a reformációval veszi szervezetét. A catholicismus elvszerűleg nem szükséges az olvasást; mise, gyónószék, szentségek olvasóval is létezhet, sőt szerinte „olvasás ut, mely eretnekségre vezet.“ Világos, hogy a

prot. népek haladása vallásukból folyólag a közoktatás nagyobb terjedtségének rovandó fel.

A III. szakaszban az erkölcsiség miként állása tárgyaltatik; sarkítétel, hogy a megromlott erkölcs az állam elveszését idézi elé. Az egyház két uton támadható meg: a) kimutatni hogy eltért Krisztus tanától; hogy visszajavíttassék tiszta keresztyénséget kell hirdetni, ezt tették Luther, Kálvin, Knox, b) vagy a renaissance és paganismustól kölcsönözni fegyvereket, gúnynyal ostorozni dogmáit, az erkölcsi szabályok ellen felkelteni az értelmet; ezt tették Rabelais és Voltaire. Amaz irány az evangéliomra támaszkodik s erősíti az erkölcsi érzéket, emez rombol. A puritánok szigorú erkölcsiséget léptetnek életbe s a szabadságért égnék; Bossuet az absolutismus elméletét fejti ki s szolgásgót készít elő. Az angol 1648-ki forradalomban puritánjai s Amerika szabad államainak alapítói magán életükben fedhetetlenek, a francia forradalom hősei Saint-Just, Robespierre és Mirabeau laza erkölcsnek hódolnak ledér életük. A francia forradalom kifáradt a küzdelemben s császári iga alá görbedt; Hollandia „koldusai“ sokkal hosszabb ideig küzdöttek, még sem vesztek el a kitartást és szabadságot, mert hitők volt.

A vallásos érzelem eltűnésekor a tettek rugója tisztesség, hiuság, tetszésvadászat lesz, mindegyik pedig önkényes, egyéni leg változékony. Magunkról beszélni és beszéltetni vala a lelkesítés célja, midőn Napoleon mondá katonáinak: A pyramisokról negyven száz év néz reátok és figyel; Nelson Trafalgarnál egyszerűleg mondá: „Anglia elvárja, hogy minden ember megtegye kötelességét.“ Taine szerint Anglia erkölcsi elve „a kötelesség eszméje.“ Németalföld és Amerika Egyesült Államai a hon, kötelem, és isteni törvény iránti szeretetre hivatkoztak s ezek biztosabb tett-rugók. A morális erő tudományal párosulva forrása a nemzetek jólétének. A XV és XVI. századi ugynevezett újjászületés a classikus népek értelmi vívmánya által (renaissance) melyet a francia írók a reformáció felett magasztalnak: visszatérés volt a régi korhoz; a reformáció az Evangéliomhoz, — az evangéliom fensőbb az ókor hagyományánál s okvetlen jobb gyümölcsöt hoz és hozott. — „Egy állam alapításra Penn és Washington keresztyénsége jobb forrasztó, mint Vergniaud, Robespierre és Mirabeau bölcsészete.“

A 3 első szakasz eszme sorozatánál megállva eszünkbe jut mit Tertullian a keresztyénség bölcső-korában oly igazán monda a hit erejéről t. i. a hit „jobbakká teszi az Isten szolgáit.“ (Fuga in persec). Természetes az evangéliomon alapuló hit, mely Pál szerint szabadokká tesz. — Valóban meglepő, hogy a XVI. század óta a romanizmus (pápa-elvűség) egy nemzetet sem tudott a jólét és alkotmányosság magas fokára, állandóan, s azok nyugodt élvezetére, emelni. Meglepő, hogy minél rabszolgaiabb volt a viszony valamely kormány, nemzet, állam és Róma közt: annál biztosabb s elmaradhatlanabb volt a hanyatlás. Elég legyen Spanyolhon szomorú sorsára utalni, mely pedig V. Károly alatt hatalma zenitjén állt, nem csatlakozott az élet új feltételeit, erőit adó hitmozgalomhoz, sőt vakon ellene feszült s bukott. — Azon ellenvetésre, hogy a protestantismus előtt, s után is jó darabig voltak hatalmas katolikus államok, egyszerűleg feleljük, voltak, a milyenek szoktak despoticus államok lenni, melyekben a köz és népszabadságnak helye nincs; voltak de bakókkal és vérpadokkal s a „milliók egyért,“ „ezrek nehányakért“ szolgai elv alapján állva, s a tudatlanság boldogságát élvezve csak. (Folytatjuk.)

Balogh Ferencz.

B E L F Ö L D.

Gyoma, kétszázados emléknep a szószeken.

Kétszázados évfordulati napját, a magyar prot. hitvalló lelkészek nápolyi gálya-rabságból lett kiszabadulásának, folyó hó 13-kán (miután ez volt a febr. 11-két követő urnapja) mi is megtartottuk. Textusul a szabadulás örömeinek a 124-ik zsoltárt választottam, a beszéd részei refraine-jét pedig a 46-dik zsoltár első verse képezte, énekes könyvünk szerint. „Vincit qui pro luce, Deo duce, sub cruce pugna t.“ Ez volt dispositióm!

Nagyon természetes, hogy ily alapon, maga a gyászos emlékü esemény jelenült meg az igénytelen lelkipásztor ajkain, s nem mesterséges szónoklat, de maguk a keserves tények gyakoroltak építő és elérzékenyítő hatást szónok és hallgatókra egyiránt. És én e modor és eljárásban találok és ismerem épen azon erejét és ellenállhatatlan hatalmát az ev. igehirdetésnek, melyről szabályokat alkotott ugyan a tudós homiletika is, de a mely szabályok szerint igehirdetésünk mégis csak ragyogó jégvirág, és soha sem a vallásos lélek hajnalitkái között született s életet mosolygó pünkösdi rózsá...

Az Ur igéjének nagy hatalma van! szükség azonban, hogy először is „a Krisztusnak a m a s z e r l e m e s z o r o n g a s s o n m i n k e t“ melyről Pál apostol emlékezik a korinthusi hivek előtt, és csak ezután, ennek valódi komoly érzetében nyissuk szóra ajkainkat a gyülekezetben. Ekkor a hatás el nem maradhat, azokra nézve a kik érzékkel bírnak az élet örök javai iránt, habár — fájdalom! mindig találkoznak olyanok is a gyülekezetben „kiknek elméjét megvakította e világnak istene“ mint ismét Pál mondja. Hogy azonban mégis többen vannak, sőt óriás többségben az Urnak hivei: bizonyítja azon körülmény is, hogy a gyomai ev. ref. gyülekezet, mély megindulással, ünneplé meg a gálya-rabságból kiszabadult prot. lelkészek kétszázados emlékünnepe. És mily édesen esett szemlénem a „Paffist Paff“ jelszó e botránykozató sötét korszakában, azokat a ragyogó könyeket a hivek, férfiak és nők szemeiben egyaránt, melyek az egyszerű prot. lelkészek sorsá iránti igaz részvétből hullottak. Legyenek áldottak e nemeslelkű könyezők, s az ég óvja őket minden csapástól! Óh ne panaszkodjunk a lelkipásztori tekintély hanyatlása miatt, holott a jobbak ma sem viseltetnek kevesebb tisztelet és kegyelettel irántunk, mint viseltettek a már nyugvó ősök elődeink iránt. Hol a lelketlen anyagelvű hősök, magát az élő Istent tagadják ki a nagy mindenségéből, ott ne magukért panaszkodjanak az ő szolgái, sőt munkálkodjanak hiven a panasz helyett, mert rövid az élet, és az éjszaka gondolatunknál is korábban érkeztetik meg, midőn többé nem munkálkodhatunk. Az igaz munkásnak, saját keble és a jók elismerése és kegyeletében, ma is meg van földi munkabére. Panasz helyett főtörekvésünknek kell tehát lenni, hogy hű munkásai legyünk, a meny nyire csak gyenge erőnk engedi, az Urszölejenek. Kamatoztassuk az égi kegyelem nálunk letett talentumait — a hű munka áldása el nem maradhat!

(G. Gy.)

Uj tót egyházi lap.

Az „Ev. prot. Lap“ mult évi folyama 14-ik számában említés történt a Hurbán által szerkesztett „Cirkevni Listy“ czimű tót egyházi lap botrányos kifakadásairól; azóta a nevezett lapot érdemlett sorsa utólérte, egy egészen politikai színezetű cikksorozata miatt betiltatván, szerkesztője pedig pénzbírságra s fogságra ítéltetvén. Az ügyek a tót egyh. irodalom terén oda fejlődtek, — nem mondom ugyan, hogy okozatosan, hanem inkább véletlenül, — hogy a tót nyelvű ev. közönség a „Cirk. Listy“ betiltásának tevélegesen gyümölcsét is élvezheti már. — Őszinte örömmel jelezhetem ugyanis egy új, „Sion“ czimű, valóban egyházi tót lap megjelenését.

Említettem uj lap Dérer János szerkesztése alatt Szuicsányban jelen meg, s első két száma után itélve reményem, hogy kizárólag a hit s egyházi élet körén b e l ő l mozogva távol fogja magát tartani minden ephemer érdekű s értékű, elfogult, káros rajongástól. Közöl vallásos tartalmu, biggadt modoru cikkeket s költeményeket, továbbá dispositiókat sz. beszédekre s tárgyilagosan tartott levelezéseket. — Adja az Ur, hogy ezen, szerény terjedelmű ugyan, de magvas tartalmu, jó irányu lapocska védje a tót-nyelvű protestantismus Sionját a hitelenség s egyháziatlanság támadásai ellen, s mindvégig hiven ragaszkodjék a Sionban helyheztetett ama becsületes, drága és fő szegletkőhöz, a melyben a ki hiszen, meg nem szégyenül.“

— II.

Baksai Mózes. 1789—1876. (gyászrajz.)

Az Ur szőlőjének egyik veteran hű munkását, az ilki hely. hitv. gyülekezetnek 56 éven keresztül „h i t t e l é s i s t e n i e r ő v e l“ működő lelkipásztorát, néhai tiszteletes Baksai Mózes urat folyó hó 5-kén temettük el a nép könyhullatásai között.

A jobb hazába költözött, kit egész életében az „élet nevető köncseppje: a humor, — s puritán egyszerűség jellemzett, eredetét vette 1789-ben H o d á s z o n Szatmármegyében. Iskoláit Debreczenben elvégezvén, nyirbátori rektorra lön; s mint lelkész Tura, Jármí, Kis-Várda, s Ilk templomaiban forgolódott a vallás oltára körül, hiveinek becsülését birva; — míg végre f. hó 3-kán pár heti betegség után (lelki derültsége halála óráján sem hagyá el) visszaadta lelkét az Urnak, kitől azt nyerte volt.

A bölcs Gondviseléstől adatott hosszú életét elégedetten, zajtalanul élte át; mint a mécs önmagát emészté fel a nép érdekében; — a n.-károlyi egyházmegye — melynek egy időben huzamos ideig tanácsbirája vala — kebelében mint régi idők tanujelét: regés várromot tekinté őt, melyhez az ifjabb nemzedék zöldülő borostyánként tapadt!

Hamvai fölött a templomban nt. Segesvári József ur, a kántor-jánosii ref. egyház közkedvességű lelkipásztora tartott emelkedett hangu beszédet; a megboldogult által még évek előtt kijelölt eme szentirati hely alapján: „m e g h a l a M ó z e s a z U r n a k s z o l g á j a.“ Az egyházi beszéd elhangzása után helybeli segéd lelkész tiszteletes Szenczi N. ur lépett a szószékre; s megilletődve búcsút vett az élet küzdelmei között összeroskadt lelkipásztortól. Siratják nagykoru gyermekei; gyászolja a gyülekezet.

K ó s a E d e.

Egy izgatott nap Debreczenben egy szindarab miatt.

Hát már nincs semmi szent? ezt kérdezte minden öntudatos keresztyén a mint f. é. márcz. 9-kén reggel olvasta a künn függő szinlapon Govean Felix darabjának a M e g v á l t ó n a k szinpadon előadását. Lapunk mult évi 35. számában emlékeztünk e korcsműről, hiszen a költészet szabálya szerint a nem hibázott, a nem tévedett, a büntelen alak tragoedia tárgya nem lehet. Hát csakugyan szinpadra vitetik s a hatóság azt megengedi, a Megváltó? Mi úgy éreztük a városban százan és százan, hogy a ker. világ ezer és ezer templomai azért állanak fenn, az ünnepnapok azért ismétlődnek, hogy ott és azokon hirdettessék a Megváltó, nem pedig az elvtelen, s legtöbbnyire szem előtt csak a pénzszerzést tartó szinpadokon. Szerintünk botrányos dolog, hogy a hol ma a legsikamlósb s erkölcstelen darabok adatnak, másnap ott a világ megváltója vonczoltassék szintérre. — Hát már nem talál a leleményes költészet az emberek fiai titkos, meredélyes élet tengerén elég tárgyat iny-csiklandoztatás és „cassa-darab“ szerzés végett, s hozzá nyul magához az Istenfiához is avatatlan kezekkel?! Ha megkezdetik bármily vonzó alakban a világ martyrnak szinpadi hőssé alacsonyítása, hol fog megállani a hógörgeteg? Azzal állanak elő, hogy másutt is előadták... ez csak azt bizonyítja, hogy másutt is hiba és botrány volt az; tetteink s eljárásunk indokául a más tetszését s anyagi haszon és gyönyört venni, s nem a kötelesség érzetet, — e modern állapotot méltán nevezi a belgiumi híres író Laveleye hanyatlásnak, vészes sülyedésnek. — Hivatkoznak a középkori szent darakokra, m y s t e r i u m o k r a? ... de feledik, hogy azok szak férfiak, papok által irattak, szerveztettek, s adattak elő, még pedig lelkészetileg, egyházi szertartással, néha a templomban és szenthelyen, s gyakorlati tanítást pótoltak, s játszatnak a hit közönyt nem ismerő középkorban; s végre is mint visszaélés, az életből kienyészettek. Talán csak nem akarunk a középkorra visszamenni?! A szabadságnak is kell korlátjának lenni, különben zabolátlansággá fajul; ily nemes korlát lehet a keresztyén közérzet, a lelkiismeret s a millió keblek lelki nyugalma és szentsége. — A vallásszabadság nevében követeljük, hogy a még hű s buzgó keresztyének hittárgya Jézus ne profonáltassék szinpadra az oltárról. Hiszen még nem élünk pogány, vagy buddhista légkörben? Lelkünk szent szózata ellenállhatlanul sugja: a világ megváltót imádni igen, de kijátszani nem illik. —

Egondolatok és érzelmek hatották át számtalan polgár keblét Debreczenben a szinlap látására s nyugodni nem hagyó izgatottság szállt meg sokónkat. A nővilág is megrendült, s csodálkozott, boszankodott a darab hirdetésén. A közvéleménynek kifejezést adandók a Debreczenben levő két ker. felekezet (ref. és róm. kath.) első lelkészei a polgári főhatóság előtt déli XII órakor megjelentek s kivánták a darabnak szinpadról elvonását. A szinigazgató hivatott, s tudtára adatván mily visszatetszést szült a darab adni akarása, — önkényt engedett s délután nagy falragasz hirdeté, hogy más darab adatik.

Ujra éledt minden ker. kebel az örömhír hallattára; több női kar tapssal és örömmel fogadta a változást. Az izgatottságtól megszabadultunk. Nagy hiba és mulasztás, hogy a belügyminiszterium körlevelileg be nem tiltja az ily darabokat. — A ker. állam ezt megkövetelheti minisztereitől. Mi azt kérjük, ha már mindent szinpadra visznek is, s a bünt is erény mezben

burkolva léptetik fel: hagyják meg a templomok részére az Atya, Fiu és Szentleket s az ige megtestesítőjét a Jézus Krisztust, a mi Urunkat, ki előtt a legnagyobb alázat és áhitattal kell meghajlanunk, s hajlanak meg kiknek még van hitök. A hitetleneknek is kötelességök respectálni embertársaik vallás-jogát.

B a l o g h F e r e n c z.

K Ü L F Ö L D.

A német protestáns egylet és az orthodoxok hareza Hannoverben.

(Folytatás.)

A viszály kitörésére közvetlen alkalmat az osnabrücki lelkész választás, s ennek megsemmisítése adott. — Maga Klapp is elismeré, hogy az orthodox párt egészen visszavonult a választástól. — A 2400 szavazóval bíró gyülekezetenek 501 tagja választá meg lelkészévé Klappot, minek oka a modern párti egyházi előljáráságtól e g y e d ü l a maga jelöltjének (Klapp, Stephan, Holdermann lelkészeknek) kitűzésében rejlett. — Már e választást megelőzőleg okot adott Klapp a valdecki előleges zsinati tanácskozásban iránya és szelleme megítélésére akkor, a midőn egész hévvel támadá meg és utasítá vissza a fennálló hitvallás tekintélyét. — Dr. Düsterdieck, Klapp kihallgatásánál a hitvallás e sarkételére „Jézus Krisztus a mi urunk és Istenünk, a ki bűneinkért meghalt, s megigazulásunkért feltámadott” helyezé a fősúlyt. — Klapp megtagadá e tételt, s a szentírás mellett álláspontja védelme végett Dr. Kahnis lipcsei theol. tanárra hivatkozik. — Dr. K a h n i s a „H. Courir“-ban Klapp ellenében kinyilvánítja, hogy ő „a szentírás és az egyház tana szerint Jézus Krisztust isteni személynek tartja, az atyától a világ teremtése előtt születettnek, s a szent Lelket is az Istentől minden időknek előtte származottnak, az atya, és fiuval lényegben hasonló személynek tanítja és hiszi; I. János 5, 20-ban mondottakat a Fiuról mondottaknak hiszi és állítja” stb. — A választás felett ítéletet hozó 13 férfiu — kik ugy vallásos theologiai, mint politikai és szak irányra nézve különböznek — egyhangulag mondá ki „semmisnek — a fentebbiek után — Klapp választatását, a protestáns egyletet ez által egy m a r t y r r a l gazdagítván.” — Így s ezután vevé kezdetét a modernek részéről az egyház örei — mint hitvallásra kényszerítők — ellen intézett támadás. Helyesen jegyzé meg valaki erre az orthodoxok közül, hogy ama kihallgatásnál nem a Klapp megnyerése vagy meggyőzéséről volt szó, annál kevésbé a vele való vitakozásról a felett, hogy ő vagy a lutherán egyház áll-e a szentírás alapján stb.

Anyagi érdekek gátolták kezdetben s gátolják most is a moderneket az egyháztól testületileg való elszakadásban az orthodoxok ítélete szerint, „maradni és izgatni” ez lett jelszavok. — Így jött létre a császárhoz felterjesztett 4 pontu nyilatkozat (czáfolatát l. Lapunk 46-ik számában); így kezdték el szereplésüket a protestáns egyleti missionariusok: Klapp és Baumgarten.

Klapp Hottelnben — mintegy 400 lélekkel bíró faluban — kezdi pályafutását, hol a jelen levő mintegy 100 hallgató közül 5 ir alá a magát martyrnak valló Klapp által kitett nyilatkozatnak. — Október 6-kán Siclingenben — Hoya grófság — D a n c k v e r t s főintézőnk (szuperintendens) keseríti meg

diadalát, a ki a modernek kitünőbbjei — Schenkel, Bluntschl, Schwalb és Langnak — beszédei és irataiból meggyőzőleg mutatá ki, hogy a protestáns egylet nem az egyház új zászlóterésén de annak szétrombolásán dolgozik. A nyugodtan szétoszló tömegből a kik aláírták is nevöket a Klapp ivén, megbánták később e tettöket, s nagyban elősegíték a zavargást azon a vidéken. — Kedvezőbb sikerrel látogatá meg később Harburgot és vidékét.

B a u m g a r t e n Hannovera városát választá főharcsterül. Szeptember 10-kén „Dr. Baumgarten theol. tanár és a német birodalmi gyűlés tagja” aláírással a lapokban egy felhívás jelent meg, melynek tartalma a következő: „az észak németi protestáns egylettől megbizattam, hogy az egylet érdeke és értelmében a tévhit és hitelenség (?) ellenséges hatalmát a néphez intézett beszédek által győzzem le, s ez által a német nemzeti szabad keresztyén nép egyház előállítására élőköveket gyűjtsek. — Luther műve bevégezten . . . a népet jobb és bal felől hamis próféták áltatják. Égek a szent vágytól szóval és tettel győzni meg mindenki lelkiismeretét.” Végül felhívja a figyelmet egy közelebb általa tartandó nyilvános előadásra, arról hogy „miként biztosíthatjuk magunkat az új lutherán pápaság veszélyével szemben.” — Kevés számú hallgató előtt tartatott meg e beszéd, kevés levén a hívek száma — Baumgarten elismerése és vallomása szerint is — Hannovera városában. Szept. 16-kán Hamelnbe megy, hol a helybeli lelkész Grütter is a protestáns egylet tagja. Mintegy 5—600 hallgató előtt — kiknek némely része tudatlanságból énekes könyvvel jelent meg — tartja beszédét. Elmondja, hogy Meklenburgban a nép már elfordult lelkészeitől, így lessz ez elébb-utóbb Hannoverában is; már kezdenek üresek lenni a templomok stb. Végül az „igaz hitet és valódi keresztyén szabadságot előmozdítani törekvő protestáns egyletbe” lépésre szólít fel minden ott levőt. Már már oszlani készül a várakozásában megcsalatozott és lehangolt nép, a midőn egy véletlenül ott levő vidéki lelkész — B i e r b a u m — lép elő, s rövid férfias szavakban indokolja a konsistoriumnak Klapp elleni eljárását, s nagy hatással czáfolja Baumgarten hosszú és czífra beszédét. — Grütter, majd Spiegel lelkészek felelnek pattogó frázisokkal Bierbaum szavaira, elmondván: hogy „a konsistorium nem engedte meg Klappnak, saját — közvetlen a bibliából meritett — meggyőződését igazolhassa stb. Ez esemény öltá H a m e l n b e n — hol Baumgarten tanácsa folytán Grütter fiók egyletet alapított — nagy az izgatottság. Hannoverbe visszatérve hirdeti a sajtó útján mi szerint „elérkezett az idő, hogy a protestáns népben s z e n t h a r a g gyuljon, mely az egyház tikkasztó fertőzetes legét Isten viharaként megtisztítsa.” Majd erőfeszítései daczára sem sikerül napi rendre hozni a városi gyűlésben az egyházi viszályokat; 36 szavazat 26 ellenében mint nem e vegyes gyűlés elé tartozó tárgyat elveté azt.

Szeptember 20-kán tartá Hannoverben 2-ik e l ö a d á s á t B a u m g a r t e n. Óriási falragaszok hívták fel erre minden utcasarkon a járókelők figyelmét. — Nők és izraeliták is nagy számmal jelentek meg.

A lutheranismus jellemző sajátságát a keresztyénségnek a német nemzetiséggel szoros összeköttetésben állítá itt, s további beszédében a régi elnyűtt frázisokra tér vissza, elmondván, „hogy az egyház csupán lelkészek egyháza lett, . . . a nép és lelkészek közt a válaszfal mindig magasabb lessz, . . . „nincs mást mit tenni, mint belépni a protestáns egyletbe,” mely igaztalanul és

mindig álnevek alatt támadtatott meg utóbbi időkben a hirlapok terén. Ő nyílt sisakkal akar harcolni az orthodoxokkal. Már távozni készül szónok, midőn a zavargó és elkeseredett tömegből egy fiatal lelkész lép az állványra, s Baumgarten utolsó szavaira „az ellenfélnek nincs bátorsága nyílt sisakkal harcolni,” azon kezdi beszédét, hogy ime ő nyíltan akar felelni, „az ő neve Heintze.” — „Sajnálja, hogy Baumgarten felhívása folytán kénytelen figyelmeztetni a hallgatókat, hogy a protestáns együletben olyanok is vannak, kik a Krisztus valódi istenségét és testi feltámadását részint tagadják, részint kérdésbe teszik. Bizonyítékul felhozza a Klapp esetéről felvett jegyzőkönyvet, állítja, hogy „az élő személyes Istent tagadják,” panteisták is vannak ez együletben. — Felhívja Baumgartent bizonyoságul ezekre, s kérdi: „miként lehet tagja oly együletnek, melyben Krisztus istensége és feltámadása sőt az élő Isten létele is tagadtatik!” Baumgarten hosszasan felel és zavartan, végül pedig — mintegy kétségbeesve — a német birodalmi összes protestáns lelkészeket azzal vádolja, hogy Jézust mint embert nem prédikálják; a vád súlyosabb részét azonban hallgatással mellőzte. — A nyugodtságát elveszített gyülekezet ezután szétoszlott. Ezután a sajtó segítségével egyenesen a konsistorium ellen fordul: bámul és bosszankodik ennek bölcs hallgatásáért, mely szerinte megvetést jelent; ő e hallgatást veti meg. Gúnyos és éles szavakkal hívja fel harczra ujlag az ellenpárt híveit. — A már pártállást foglalt Hannoveriek e sok bosszantó izgatást végül egy szeptember 26-kán — a Hannovera és Linden lelkészei s egyházi előljárói által, — majd 29 kén Dr. Bärens elnöklete alatt a lutherán egyház által tartott népes gyűlésekből kelt protestátív felelteket (lásd Lapunk 46-dik számát.)

E gyűléseket higgadt komolyság és nyugodtság jellemzi, szemben az izgatók által tartott lármás összejövetelekkel.

A fentebbi események után a borszlói protestáns gyűlésre utazott el Baumgarten — természetesen, apostolkodni — hol már a hannoveri gyűlés s ennek eredménye ismeretes volt a hirlap olvasó közönség előtt. A megérkező bosszúsággal olvassa a hannoveri lapokban Heintze lelkész nyílt és bizonyítékokkal támogatott azon állítását, hogy a protestáns egyület tagjai közül többen nem hiszik az élő Isten lételet. — Lang szavait idézi itt Heintze, azon tételét Langnak, melyben a „végesnek ellenébe tett mindentudó és mindenható Isten lételetét a mythusok közzé sorozza” stb. — E védelmi támadás olvasta után „summa cum diligentia” siet vissza Hannoverába, hogy hatalmas „quos ego”-ját ellenei fölébe dörögje. A protestáns — orthodox — lelkészeket a földszinéről eltörölni kész haragjában szokott megvető modorban válaszol ifju ellenfelének, „a ki sejtelemmel sem bir a tárgyról” a mely mellett harczol, s a ki nem méltó és nem képes felfogni a protestáns egyület beható védelmét. — E válaszában a maró gyűlölet hangján nevezi az orthodoxokat „gögös uralomra vágyó irigy, birvágyó, gyáva, képmutató, aljas farizeusoknak,” kik ellen végső lehelle-téig kész küzdeni. — Heintze nemes hangon válaszol: „ily hangon nem érzi magát képesnek ellenfelével vitába bocsátkozni.” Október 7-ikére népgyűlést hirdet Baumgarten ismét, — a 4 pontu protestátív ellen akarván beszédet tartani. — A lapok már jó előre oly magatartásra inték a népet, melyből meggyőződnek Baumgarten, hogy az ellenséges izgatások ellen minő az általános hangulat. — A nagy számmal összegyűlt hallgatók előtt hosszas várakozás után megjelent Baumgarten, s mindjárt beszéde kezdetén izgatott lármá szaksztja meg szónoki tüzet. —

Az általános zajból Bärens neve hallik, kit a gyűlés azonnal elnökké tesz. Az új elnök felszólítására Baumgarten megtagadja folytatni beszédét, s eltávozik. — Ezután ismét beállt a nyugalom s a protestátív nagy lelkesedés közt fogadtatik el ujlag. — E gyűlés képe csak azon közmondást erősít meg, hogy ki szelet vét, vihart arat. (Folyt. köv.)

Nagy Imre.

K Ü L Ö N F É L É K.

Köszönetnyilvánítás. Helyből, Dombrádról, Álmosdról, Nagyváradról, Edinburgból, Nagy Bányáról, Turkevéből, H. M. Vásárhelyről, S.-Patakról, Losoncziól, Késmárkról, Gyorokról, Pozsonyból stb. és Kolosvárról megható és vigasztaló sorokat kaptam egy családi gyász miatti keserű enyhítésére, fogadják a rólam megemlékező barátok, jóakarók és ismerősök enyhítő tudósításokért s megemlékezésökért mély köszönetemet; valamint a Londonból és N.-Berényből utólag érkezett vigaszlevelek tisztelt írói is.

Balogh Ferencz.

Sáros Patak. Megjelent „Egyháziatlanság és üres templomok.” Egyháztársadalmi elmélkedés. Irta Mitrovics Gyula ref. theologiai tanár s főiskolai lelkész S.-Patakon, 1876. 8r. 80 l. ára 80 kr.

„Az új mértékekről” a magyar nép számára irta egy „Népbarát,” ára 5 kr. 4 sűrű lapon jelent meg Debreczenben s kapható Telegdi K. Lajos könyvtárusnál. A mű versben, igen ügyesen, kellemes fordulatokkal s mégis kellőleg tájékozva ismerteti meg az új mértékeket összevetve a régivel. Különösen alkalmas népiskolai gyermekeknek beemlézésére, mit a tetszős és folyó versalak megkönnyít, s a nép számára. Néptanítóink figyelmébe is ajánljuk, tekintsék meg próbául is. Egy képzet lelkész és tanúgy barát tollából került ki.

Hittanszaki önképzőtársulat. Megjelent „Közöny a debreczeni ref. főiskolai hittanszaki társulat köréből” című könyvmatu Lap VI-ik évfolyama 3-ik száma következő tartalommal: A modern vallástalanság ellen, Dr. Christlieb után (Sörös Vilmos); — A keleti bölcsek tisztelgése a kisdéd Jézus előtt (Bethlendi Endre); — A szentháromság eglyenyegységéről, Chrysostom Jánostól fordítva (Sátor Dávid); — Részletek Tertullian „De fuga in persecutione” című művéből fordítva (Nagy József); — és Tudósítás a debreczeni főiskolai hittanszaki társulatról. — Két íven változatos tartalom, a hittanulók szorgalmáról kellemesen tanuskodó. Csak tovább is haladni kell kitartólag; minden nemes kebel örömmel szemlélendi a hivatásuknak élő s kötelességüket buzgón teljesítő ifju theologusokat. Egyházi atyák, reformátorok s ujkori nagy írók, azok kikben az evangyéliom ereje a főható, — a legszebb tanulmány mezők.

Mélius szobor. F. Nyék vidékéről írja Lapunk egy tántorithatlan barátja „a Mélius emlékszóborra, ha Isten éltet, gyűjteni szeretnék egyházunkban... Jogunkat tartjuk e nagy férfihoz, mert egyházunkhoz tartozó horhi pusztán született (Somogy szélén) s azért siremlékének felállításánál a mi filléreinknek sem szabad volna hiányozni.

Renan sajtó alá bocsátotta „bölcészeti párbeszéd” című munkáját. I. szakasza „bizonyosságok,” II. szakasza „valószínűségek,” a III-ik „ábrándok,” a 2-ik szakaszba helyezi az Istent, a 3-ikba a jövő életet. Ez is modernismus!

T A R C Z A.

Krisztus tanítása és befolyása a világra.

(7-ik folytatás).

(2) Azt mondják, hogy az akkori világ mély elégületlenségében s nyughatatlanságában jobbra-balra keresett kielégítetést és hogy azért könnyen fogadta el a babonát és természetfeletti hitet. Tegyük fel hogy úgy volt. Nyilvánvaló, hogy minden hitet feladott, s a hitetlen könnyen válik babonáshitűvé. De már azon következtetést nem tarthatom okszerűnek, hogy a bölcsészeti kételkedés és szilaj zabolátlanság korszakában a keresztyénségnek igényeit s tanait gondos megvizsgálás nélkül elfogadták volna, még akkor sem, ha azon kor némi hajlammal birt volna a csudákba való hitre. A keresztyénség egyfelől a legszigorubb morál követeléseivel lépett fel, másfelől kárpótlásul a philosophiáért pusztán hitet nyújtott, kárpótlásul a féktelenségért a legkomolyabb önmegtagadást követelte a világtól semmit nem ígervén e földi életre nézve, de igenis előre hirdetés megvetést, üldöztetést, szenvedéseket és valószínűleg vértanúságot is.

(3) Azt mondják továbbá, hogy az egyház hasonlíthatlan organisációjára által lett oly erőssé, hogy legszilajabb ellenségein is diadalmaskodott. Nagyon igaz. Az első egyház az ő püspökeivel, papjaival, diakonusaival és diakonissáival, kiket minden városban, elővárosban stb. alkalmazott, az ő, szilárd és törhetlen egységével, kétségkívül oly organisáció vala, mely a hitnek fentartására és terjesztésére a lehetőleg legjobb gépezetül szolgált. De vajjon nem tanusítja-e ez, az ő alapítójának ember fölötti bölcsességét, hogy ő nem csak az életnek nagy titkát tanította, hanem az eszközökről is gondoskodott, melyek által e titkot megőrizni s az emberekre tovaszállítani is lehetne?

És itt meg kell egy kissé állapodnom, hogy némileg megfeleljek egy nagy kérdésre, mely némely aggódo keblekben támadt a keresztyénség haladására nézve. Azt kérdik ugyanis, hogy miért nem terjed a keresztyénség most is oly gyorsan, mint kezdetben? Ha a keresztyénség ama nagy gyógyszere az emberi szenvedéseknek, és ha valóban előmozdítja az emberi erényt és erkölcsiséget, miért nem parancsolja az ő isteni alapítója, hogy a bizonyos időben az egész földön el legyen terjedve? Szívesen elismerem e kérdés komoly súlyát. Mert szerintem nincs nagyobb titkok a világon, mint a Krisztusban való hit. A múlt század egyik legjelentékenyebb deistája lord Cherbury Herbert felvetette ama kérdést, mely azóta sok kétkedő, de sok hívő lelket is komolyan foglalkodtat. Mi természetesen azt várjuk, hogy azon vallás, melynek szándéka minden embereket üdvezíteni, minden embereknek ismeretére is jusson.

Én nem lehetek oly önhitt és elbizakodott, hogy az Isten akaratelhatározásának és tetteinek minden titkait felfedezni akarjam. Csak arra emlékeztetek kit-kit egyelőre, hogy az kétségkívül egyik példája azon általános törvénynek, mely a teremtés, a gondviselés és kegyelem országában uralkodni látszik. — Azon törvény szerint analog módon fejlődnek a dolgok a természet és kijelentés országában. Kétségkívül az isteni cselekvésnek elve az, hogy a dolgok folytonos fokozatos haladás által fejlőd-

nek, növekednek s érlelődnek. Az emberiség gyermeki kora hasonló a hajnalhasadáshoz; a patriarchák és próféták korában előállott a hajnal, míg végre J. Krisztus megjelenésével megvirradt a teljes világos nap. Ugyanazon fokozatos haladásnak analogiája szerint terjeszté ama viradat teljes világosságát elébb az egyik, azután a másik országra. Ugyanazért nem csudálatosabb, hogy China, India és közép Afrika a világosságot még nem látta, minthogy az elmúlt emberi történet évezredei óta az egész emberi nem — egy nagyon parányi rész kivételével — nem hallott semmit Krisztusról s Istenről. Mert az emberiségnek épen úgy volt gyermekora, mint volt az univernumnak gyermekora s valamint a föld hosszú időfolyamok alatt sok változásokon, fejlődéseken s előkészületeken ment keresztül, míg nem alkalmas lett az embereknek lakhelyül szolgálui, akkép kellett az Istennek előkészíteni az embereket Krisztus eljövételére s elő kell készíteni őket még most is az ő evangyéliomának megismerésére s elfogadására.

(Folytatása következik.)

Rimlér Károly.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.

H I R D E T M É N Y.

Pályázat.

A margittai ref. egyházban üresedésbe jött leánytanári állomásra. Évi fizetése alkalmas két szoba, konyha, kamara, egy pinczével és istállóval ellátott lakáson kívül:

1-szor. 300 az az háromszáz o. é. ft, mely évnegyedenként az egyház pénztárából utólagosan fizettetik.

2-szor. 10 az az tiz köből gabona a magtárból mérve.

3-szor. 5 öl kemény tüzi fa beszállitva, melyből az oskolát fűtetni tartozik.

4-szer. 3 darab marha legeltetési jog.

Kötelessége a 4 osztályu leányoskolát az egyházkerület által kiadott tanterv szerint vezetni. — Pályázók kérvényeiket s képesített voltukat igazoló okmányukat f. évi ápril 8-ig bérmentve elküldeni sziveskedjenek. — Az állomás ápril végén elfoglalandó. — Margitta márcz. 6. 1876.

2—2

Csató József, ref. lelkész.

NYILTTÉR.

E lapban közelebb közzétett Nagy József-féle alapítvány pályázati hirdetése által nem a tényleg tanári vagy lelkészi pályán levők, hanem az e pályákra készőlők céloztatván pályázásra felhivatni: ezt, kellő tájékozás végett tudatja, illetőleg kiigazítja. — Debreczen, 1876. márczius 10-kén. — A Nagy József-féle alap: bizottság jegyzője.